

بررسی امکان دینداری در فضای سایبر

مریم کریمی‌ها^۱

maryamk202@gmail.com

چکیده

موضوع مورد بحث در این نوشتار بررسی امکان دین‌داری در فضای سایبر است. با تمام مشکلات و آسیب‌های این محیط که در نوشتار به‌صورت تفصیلی آمده است فضای سایبر یک فرصت عالی و بی‌نظیر برای ترویج دین و دین‌داری به وجود آورده است که اگر به‌موقع و درست از آن استفاده شود نه تنها بخش قابل توجهی از مشکلات و آسیب‌ها را حل و جبران می‌کند؛ بلکه باعث ارتقا کیفیت زندگی فرد و جامعه نیز خواهد شد. در این پژوهش با استمداد از سوره مبارکه مائده سعی شد در حد وسع اندک نگارنده راه‌حلی برای رفع آسیب این محیط ارائه شود.

کلمات کلیدی: فضای مجازی، دین، دینداری.

۱ مقدمه

در زمانه‌ای زندگی می‌کنیم که حیات و زندگی انسان بسیار به ابزارها و مصنوعات وابسته است و از طبیعت و زندگی طبیعی فاصله بسیاری گرفته است. فناوری‌های جدید کیفیت و کمیت زندگی انسان را در عرصه‌های مختلف زندگی دچار تغییرات بزرگ و بسیار شگفت‌انگیزی کرده است و در اغلب موارد موجب سهولت و سرعت در انجام کارها و فعالیت‌هایی شده است که سابقاً انجام شدنی نبوده است یا انجام آن بسیار سخت و پرهزینه و زمان‌بر بوده است.

در گذشته این تصور وجود داشت، شاید هنوز هم وجود داشته باشد؛ که این مصنوعات و فناوری‌های جدید صرفاً ابزار و روش‌هایی هستند برای آسان شدن فعالیت‌ها و سرعت بخشیدن به کارها و زندگی، اما امروزه دانشمندان و متخصصان عرصه‌های مختلف علوم (انسانی، تربیتی، دینی، روان‌شناسی و ...) از آسیب‌هایی که عدم آگاهی از ماهیت این فناوری‌ها و استفاده‌های نادرست و افراطی از این ابزارها و فناوری‌ها برای فرد و جامعه ایجاد کرده و می‌تواند ایجاد کند بسیار گفته‌اند و هشدار می‌دهند.

در عصر ما فضای سایبر بستر و محیطی است که تمام شئون و عرصه‌های زندگی انسان را در تمامی ابعاد تحت تاثیر خود قرار داده و سبک جدیدی از زندگی را در سرتاسر دنیا ایجاد کرده است به طوری که زندگی بدون استفاده از این فضا غیرممکن و حتی غیر قابل تصور شده است.

اهمیت فضای سایبر و تاثیراتی که در حوزه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی انسان گذاشته است و تغییراتی که در عرصه‌های گوناگون زندگی ایجاد کرده است بر کسی پوشیده نیست اما هدف این نوشته فقط پرداختن به این بستر و محیط جدید و مهم زندگی بشر نیست بلکه هدف بررسی موضوعی مهم‌تر و حیاتی‌تری به نام **دینداری** (پرداختن به موضوع دین از جنبه ظهور و بروز آن در فرد و جامعه) است. بدون شک با فراگیر شدن استفاده از فضای سایبر و یا آنچه که عرف جامعه به عنوان فضای مجازی می‌نامد و می‌شناسد دین داری دستخوش تغییراتی شده است حال باید بررسی کرد این تغییرات مثبت است یا منفی، یا ترکیبی از هر دو حالت است. این نوشتار قصد پرداختن به **مهم‌ترین موضوع** زندگی انسان یعنی نحوه درست زندگی کردن (دینداری) را دارد. در بررسی‌های صورت گرفته یکی از مهم‌ترین موانع دینداری درست و حداکثری، **فضای سایبر** شناسایی شد و سعی شد تا از متن **قرآن کریم** راه‌حلی برای این بزرگ‌ترین مانع یافت شود و در صورت امکان این تهدیدها و خطرهای را به فرصت تبدیل کرد.

۲ مروری بر کارهای دیگران

نتیجه بررسی و مطالعه مقالات، تحقیقات، مصاحبه‌ها و کتبی که موضوعی مشابه با موضوع این نوشتار را داشتند نشان داد که این مقاله با سایر پژوهش‌های صورت گرفته دارای تفاوت، با وجود شباهت‌های اندک، ماهیتی یا کارکردی است.

۳ مفهوم‌شناسی

۱.۳ دین

تعریف لغوی واژه دین: خضوع و فرمانبری در مقابل برنامه یا مقررات معین است. (مصطفوی ۱۳۸۸).
با تعریف ارائه شده از کلمه دین واضح شد که فرد و جامعه بدون دین نمی‌تواند باشد هر شخص و جامعه‌ای حتما در زندگی از مقرراتی تبعیت می‌کند پس نسبت به مقررات و برنامه‌ای (چارچوب) مطیع و فرمانبردار است و ادعای بی‌دینی فقط یک ادعای بی‌پایه و اساس است و عملاً در زندگی امکان‌پذیر نیست.
دین، مطابق با آنچه قرآن در اختیار ما قرار می‌دهد، با جریان بشارت و اندازی از جانب خدا و با وساطت رسول به سوی انسان‌ها آورده شده یا احیا می‌شود که موجب بیرون راندن انسان‌ها از تاریکی‌ها به سوی نور می‌گردد. (اخوت و قاسمی، ارتقای ظرفیت دینداری ۱۴۰۰، ۴۵).

۲.۳ دینداری

منظور از دین‌داری، التزامی است که انسان نسبت به دین دارد. این التزام در پذیرش دین همراه با باور و عمل و مراقبت ویژه در راستای اجرای آن، قابل تعریف است. (اخوت و قاسمی، ارتقای ظرفیت دینداری ۱۴۰۰، ۴۷).

دین، آن پیام وحی است که برای انسان‌ها فرستاده شده و دین‌داری آن شکلی از زندگی است که انسان‌ها، در نسبت با آن پیام از خود نشان می‌دهند. دین هیچگاه نه دچار دگرگونی می‌شود و نه آسیب می‌بیند ولی دین‌داری هم می‌تواند دچار آسیب شود و هم می‌تواند سیر دگرگونی رو به‌تر و کامل شدن یا رو به ضعیف شدن داشته باشد. (اخوت و قاسمی، ارتقای ظرفیت دینداری ۱۴۰۰).

۳.۳ تعریف فضای سایبر

دنیای آن‌لاین شبکه‌های کامپیوتری و به خصوص اینترنت (cyberspace, Merriam-Webster 2024) یک سیستم الکترونیکی که به کاربران رایانه در سراسر جهان اجازه می‌دهد تا با یکدیگر ارتباط برقرار کنند یا به هر منظوری به اطلاعات دسترسی داشته باشند (cyberspace, dictionary cambridge 2024). این تعاریف ناقص و سطحی از فضای سایبر تقریباً مشابه فهم عرف جامعه از این محیط است. ولی اتفاقی که در عمل در این محیط رخ می‌دهد و تأثیرات و تغییراتی که در تمامی شئون و عرصه‌های زندگی انسان ایجاد می‌کند به سادگی این تعاریف نیست. برای فهم حقیقت این فضا باید ابتدا واژه سایبر و علم سایبر و جایگاه این علم در بین سایر علوم شناخته شود. این مقاله قصد ارائه تعریف ندارد، رجوع شود به تحقیقاتی که در این زمینه انجام گرفته است (خوشحال پور ۱۴۰۱)، اما در ادامه با آسیب‌شناسی این فضا تا حدودی ماهیت این فضا روشن می‌گردد.

۴ پرسش‌ها و پاسخ‌ها

۱.۴ پرسش‌ها

برای روشن شدن ابعاد و زوایای موضوع بحث به طرح چند پرسش می‌پردازیم.

- دین فضای سایبر چیست؟
- رابطه دین و فضای سایبر با یکدیگر (تقابل، تأثیر، تضاد و ...) چگونه است؟
- اساساً دین‌داشتن یا دین‌داری در فضای سایبر امکان‌پذیر است؟

۲.۴ پاسخ‌ها

دین فضای سایبر چیست؟ شاید این سؤال کمی عجیب و غیرمنطقی به نظر برسد اما پاسخ این سؤال برای تنظیم رابطه فرد و جامعه با این محیط حیاتی است. در نگاه ساده و سطحی فضای سایبر محیطی خنثی و بی‌طرف به نظر می‌رسد که هیچ ارزش‌گذاری بر روی اطلاعات و محتواهای منتقل شده بر روی خود ندارد و نسبت به تمامی اطلاعاتی که در این فضا جابه‌جا می‌شود قانون یکسانی را اعمال می‌کند اما با بررسی پدیدآورندگان و کنترل‌کنندگان جریان اطلاعات در این فضا، بررسی محتوایی اطلاعاتی که در این فضا تولید و منتشر می‌شود، آسیب‌های این محیط و رفتارهای تبعیض‌آمیز و دوگانه مالکان و صاحبان این فضا نسبت

به اتفاقات مشابه در کشورهای مختلف معلوم می‌گردد که این محیط هرگز حالت خنثی و بی‌طرف نداشته و ندارد.

برای اثبات این ادعا به ذکر چند گزاره خبری برای هر عنوان بسنده می‌کنم.

۱. پدید آوردن‌گان و کنترل‌کنندگان

اینترنت در ابتدا توسط آژانس تحقیقات پیشرفته آمریکا (DARPA)^۱ برای اهداف نظامی تأسیس شد و در حال حاضر یک سازمان نظامی در آمریکا محسوب می‌شود. بر اساس قوانینی که دولت آمریکا وضع کرده است، مدیریت شبکه‌های اینترنتی باید تمامی اطلاعاتی را که در شبکه جهانی رد و بدل می‌شود کنترل کرده و از آن‌ها استفاده لازم را به‌عمل آورد (گرداب ۱۳۹۱).

۲. آسیب‌شناسی در مقالات و کتاب‌ها و پژوهش‌های بسیاری به آسیب‌هایی که فضای سایبر می‌تواند برای فرد و جامعه داشته باشد پرداخته شده است و بسته به موضوع این تحقیقات هر کدام از جنبه و زاویه‌ای فضای سایبر را آسیب‌شناسی کرده‌اند. این آسیب‌ها شامل:

- آسیب‌های روحی: خطر ابتلا به اختلالات روانی مانند افسردگی و اضطراب، ایجاد حس خودکم‌بینی، کاهش اعتماد به نفس، افزایش آمار خودکشی، اعتیاد به اینترنت
- آسیب‌های جسمی: اختلالات در خواب، توقف رشد مغز و یادگیری (به خصوص در کودکان و نوجوانان، ایجاد آلزایمر در میان‌سالان)، چاقی و کم‌ تحرکی، آسیب به چشم، آسیب به مغز، چشم‌درد، سردرد، افتادن سر شانه‌ها، فشارهای عصبی، مشکلات تنفسی، کم شدن فعالیت کلی بدن و افزایش قند خون از دیگر اثرات منفی حضور مداوم در فضای مجازی است.
- آسیب‌های سبک زندگی و خانواده: عادی جلوه دادن یا جذاب بودن خوردن غذای ناسالم، مصرف سیگار و قلیان یا مصرف مواد مخدر، طلاق عاطفی، افزایش آمار طلاق، افزایش تنوع طلبی، افزایش خشونت‌های خانوادگی، افزایش آمار خیانت زوجین به یکدیگر؛ شبکه‌های اجتماعی تعریف نادرستی از زندگی مشترک ارائه می‌کنند. فانتزی‌های شبکه‌های اجتماعی، تغییر سبک زندگی زوجین را به دنبال دارد (خبرگزاری ایسنا ۱۴۰۲).
- آسیب‌های رفتاری و ادراکی: اشاعه دروغگویی، آزار و اذیت سایبری، تصویر منفی از خود و بدن، ایجاد رفتارهای پرخطر جنسی، مقایسه کردن افراطی و بی‌انتهای، مواجهه با انبوه اخبار منفی و محتوای خشونت‌آمیز، ایجاد حس نابرابری و بی‌عدالتی و نارضایتی از زندگی، ترویج نگرش‌های مغرضانه یا نفرت‌انگیز نسبت به گروه‌هایی از مردم، تأثیر منفی بر جنبه‌های مختلف زندگی مانند: کار، تحصیل و روابط اجتماعی افراد
- آسیب‌های فرهنگی: کم‌رنگ شدن ارزش‌های متمدنی، تضعیف فرهنگ‌های کم‌حضور، رواج سطحی‌نگری فکری، گسترش اباحه‌گری عملی، به‌خطر افتادن حقوق مادی و معنوی مؤلفین، گسترش محصولات فرهنگی فرهنگ‌های منحل (به‌ویژه فرهنگ غربی) (طارمی ۱۳۸۷).

¹ Defense Advanced Research Projects Agency

۳. رفتارهای تبعیض آمیز مالکین این فضا

- در حالی که نام سردار سلیمانی چند روزی است ترند اول فضای مجازی شده، اما اینستاگرام در اقدامی مغرضانه و خلاف آزادی بیان، به بهانه تحریم ایران، برای جلوگیری از انتشار اخبار واقعی تلاش می‌کند (مؤسسه فرهنگی مطبوعاتی ایران، ۱۳۹۸) (خبرگزاری دانشجو، ۱۴۰۰).
 - اقدامات آمریکا در مواجهه با یک شبکه اجتماعی؛ محاکمه «تیک‌تاک» تنها بخاطر یک احتمال! امنیت اطلاعات کاربران فضای مجازی مسئله‌ای امنیتی برای غرب/چرا غربگرایان سیاست‌های آمریکایی جمهوری اسلامی را تحسین نمی‌کنند؟! (رجانیوز، ۱۴۰۲)، درس‌هایی از محاکمه تیک‌تاک در آمریکا (خبربان، ۱۴۰۲).
 - تفاوت پوشش خبری اعتراضات فرانسه و اغتشاشات ایران (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۷).
 - ایران آماج حملات خبرهای جعلی
- ایران همواره در معرض آماج حملات خبرهای جعلی است به طوری که تنها در بُعد تلویزیونی، ۲۸۴ شبکه فارسی‌زبان علیه کشورمان مشغول برنامه‌سازی هستند (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۸)؛ دروغ‌سازی و دروغ‌پراکنی علیه ایران؛ مأموریت رسانه جریان اصلی غرب (خبرگزاری میزان، ۱۴۰۲).

۴. محتوا

یکی از مزایای فضای سایبر دستیابی آسان به آخرین اطلاعات به سرعت و سهولت است و کاربران این محیط به انبوهی از اطلاعات متنوع و جذاب بدون محدودیت (به جز محدودیت‌های حکومتی که توسط دولت‌ها مطابق سیاست‌های هر کشور وضع می‌شوند) دسترسی دارند. مهم‌ترین بخش فضای سایبر محتوا و اطلاعات موجود در آن است که بر تمام ابعاد زندگی انسان تأثیرگذار است. با وجود اطلاعات مفید در این فضا نمی‌توان نادیده گرفت که اطلاعات مخرب، جعلی و غیراخلاقی زیادی در این محیط وجود دارد به عنوان مثال: پورنوگرافی اینترنتی حدود ۲۰ درصد از کل فروش تجارت الکترونیک سالانه در آمریکا را تشکیل می‌دهد؛ ۱۲ درصد سایت‌های اینترنتی را سایت‌های مربوط به پورنوگرافی تشکیل می‌دهند؛ ۲۵ درصد از تمام جستجوهای اینترنتی را سایت‌های پورن تشکیل می‌دهند؛ ۳۵ درصد از تمام محتوای دانلود اینترنت را محتوای پورن تشکیل می‌دهند؛ روزانه بیش از ۱۰۰ هزار جستجو در رابطه با محتوای پورن کودکان انجام می‌گیرد (سعدا، ۱۴۰۲، ۳۲۴)؛ OpenAI سرویس ساخت ویدئوهای غیراخلاقی با هوش مصنوعی را ارائه می‌دهد (مازستا، ۱۴۰۳)؛ خاخام یهودی مالک بزرگ‌ترین مجموعه هرزه‌نگاری در دنیاست (مشرق، ۱۴۰۲)؛ تسلط صهیونیسم بر جراید و مطبوعات جهان: موضوع تسلط و نفوذ صهیونیسم بر جرائد و نشریات بزرگ و کوچک و جهانی و منطقه‌ای مطلبی است که همگان بر آن اتفاق نظر دارند (پایگاه خبری آفتاب، ۱۳۸۴).

از مجموع بررسی‌های صورت گرفته این نتیجه حاصل می‌شود که فضای سایبر محیطی است ساخته دست جریان غرب لیبرالی و کاملاً تحت کنترل و رصد صهیونیست بین‌المللی می‌باشد پس قطعاً این فضا برای ترویج دینداری توحیدی محیط مساعدی نیست و در حقیقت این محیط ساخته باورهای الحادی صهیونیست‌ها از دین ساختگی و تحریف شده خودشان و در راستای منافع کاملاً مادی است.

رابطه دین و فضای سایبر با یکدیگر (تقابل، تأثیر، تضاد و ...) چگونه است؟ پاسخ سؤال قبل تا حدودی پاسخ این سؤال را مشخص کرد.

حقیقت دین جز اسلام، یعنی تسلیم شدن در برابر خدا نیست (سوره مبارکه آل عمران، آیات ۸۳ و ۸۵). محتوای دین رها نشدن انسان و جامعه از احکام نورانی و باورهای محکم است که منجر به ایجاد امنیت همه جانبه در فرد و جامعه می‌شود (اخوت و قاسمی، ارتقای ظرفیت دینداری، ۱۴۰۰). یکی از مهم‌ترین آسیب‌هایی که فضای مجازی ایجاد می‌کند، احساس ناامنی در فرد و جامعه و بین افراد یک جامعه است (دنیای حفاظت، ۱۳۹۹).

با گزاره‌هایی که بیان شد، رابطه دین حقیقی و دینداری صحیح برخاسته از کتاب (قرآن کریم) با ماهیت فضای سایبر کاملاً در تقابل و در تضاد ماهیتی با یکدیگر هستند.

اساساً دین داشتن یا دین داری در فضای سایبر امکان‌پذیر است؟ اگر صرفاً نگاه ابزاری به این فضا داشته باشیم و این محیط را فقط یک ابزار پیشرفته عصر جدید بدانیم انجام هر کاری با آن امکان‌پذیر است و ممکن است این تصور به وجود آید که خود این ابزار نقشی در دینداری افراد ندارد (طبق تحقیقات صورت گرفته خلاف این گزاره اثبات شده است (میرفردی، مختاری و ولی نژاد، ۱۳۹۶)، (احمدپور و قادرزاده، ۱۳۸۹)؛ اما با آسیب‌شناسی که از این محیط صورت گرفت و با نگاه به پاسخ سؤالات قبلی به نظر می‌رسد امکان دینداری در فضای سایبر بسیار سخت است و اگر بخواهیم در این محیط، یا به وسیله این محیط به صورت صحیح دینداری کنیم و یا دینداری حقیقی را تبلیغ و ترویج کنیم، ابتدا باید موانع این کار را شناخت و نسبت به رفع آن اقدام کرد.

مهم‌ترین و پایه‌ای‌ترین موانع دینداری در فضای مجازی کشور عبارت است از:

۱. رها بودن فضای مجازی کشور و عدم کنترل جریان و محتوای اطلاعات (بی‌قانونی و متولی و مسئول مشخص نداشتن این فضا)

* کشورهای قدرتمند در فضای مجازی خط قرمز دارند (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان نظام ۱۳۹۶)؛

* اهمیت فضای مجازی و لزوم راه‌اندازی شبکه‌ی ملی اطلاعات: ما نمی‌توانیم مردمان را که با فضای مجازی ارتباط دارند، بی‌پناه رها کنیم (امام خامنه‌ای، بیانات در ارتباط تصویری با جلسه هیئت دولت ۱۳۹۹)؛

* رها کردن فضای مجازی افتخار ندارد (امام خامنه‌ای، سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران ۱۴۰۰): تا زمانی که این مشکلات از پایه و بنیان حل نشود خیلی نباید توقع داشت که جامعه ما از

آسیب‌های فضای سایبر (که همه ابعاد و عرصه‌های زندگی را تحت تاثیر قرار می‌دهند) در امان باشد و قطعاً مشکلات روز به روز افزون‌تر خواهد شد.

با علم به این موضوع که این عامل در رفع مشکلات و آسیب‌های فضای سایبر بسیار پایه‌ای و مهم است اما از آنجا که در حیطه اختیار نگارنده نیست بیشتر از این به این موضوع نمی‌پردازم بلکه در ادامه صرفاً به عواملی پرداخته می‌شود که بتوان برای رفع آن راه حلی ارائه داد.

۲. ناآگاهی کاربران از خطرات و آسیب‌های این محیط
غالباً توصیه همه متخصصان در این زمینه ایجاد آگاهی بخشی و تولید محتوا جذاب، مورد نیاز و مفید و آموزش درست به افراد مختلف جامعه متناسب با جنسیت، سن، تحصیلات و... است.

۵ راه‌حل: آگاهی‌بخشی و تولید محتوای مفید

یکی از مشکلات رایج در تولید محتوای آموزشی این است که محتوای آموزشی متنوع تولید شده (درمورد هر موضوع و علمی) در یک حوزه مشخص گاهی دچار تناقضات و اختلافات بزرگی با یکدیگر است حتی ممکن است محتوای آموزشی علوم مختلف نیز با یکدیگر دارای تضاد باشند که این مشکل با رجوع به یک منبع عاری از نقص فقط قابل حل است.

در این مقاله سعی بر این بوده است که راه‌حل مشکلات و آسیب‌های بیان شده از قرآن ارائه شود. با بررسی سوره‌هایی که دارای موضوع و واژه دین بودند در کل قرآن نهایت **سوره مبارکه مائده** انتخاب شد.

دلایل انتخاب این سوره:

۱. سوره مائده آخرین سوره از سوره‌های مفصل قرآن است، که در اواخر ایام حیات رسول خدا (ص) بر آن جناب نازل شده، در روایات شیعه و سنی هم آمده که در مائده ناسخ هست ولی منسوخ نیست، چون بعد از مائده چیزی نازل نشد تا آن را نسخ کند، و مناسب با این وضع همین بود که در این سوره به حفظ پیمان‌هایی که خدای تعالی از بندگان گرفته، و خویشنداری در حفظ آنها سفارش کند (طباطبایی، ۱۳۷۴).

۲. از آنجا که این سوره آخرین سوره نازل شده بر رسول اکرم می‌باشد انتظار می‌رود در آن خلاصه‌ای از دستاوردهای وحی و حفظ آن دستاوردها، بیان شده باشد. در حقیقت این سوره را می‌توان **منشور دینداری** نامید.

راه‌حل‌ها: مطابق با سوره مبارکه مائده، خداوند التزام به دین (دینداری) را با عبارت اقامه کتاب از سوی دینداران انتظار دارند (سوره مبارکه مائده، آیات ۶۶ و ۶۸). در صورتی که کتاب اقامه نشود، باورهای غلط در

جامعه گسترش یافته و جایگاه پیدا می کند و زندگی انسان ها را تباه می سازد. برای اقامه دین در جامعه باید کتاب وحی (مرجع احکام و اوامر در جامعه) اقامه شود به این صورت که جایگاه و نقش آن در زندگی دنیایی و آخرتی مردم واضح باشد و به صورت دقیق برای شان تبیین شود که دین داشتن با بی دینی یا دین داری غلط و غیرتوحیدی چه تفاوتی در عمل دارد. **برای اقامه کتاب نیاز است که:**

۱. حقیقت نزول قرآن و منافع آن و علت اعراض از آن و چگونگی اقامه آن (سوره مبارکه مائده، آیه ۴۸) بیان شود.

۲. منافع دنیایی اقامه کتاب های آسمانی (سوره مبارکه مائده، آیه ۶۶) تبیین گردد.

از آنجایی که این دو راه (هر چند راه اصلی حل مشکلات هستند) خیلی کلی به نظر می رسد و ما به راه حل جزئی تر احتیاج داریم. با بررسی دقیق تر سوره متوجه می شویم راه حل در همان ابتدای سوره بیان شده است:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (۱)

۱. **عقد.** نزد عرف به عنوان برنامه ای تعهدآور است که حداقل بین دو نفر منعقد می شود که لازم است هر دو بر آن متعهد باشند. از این جهت عقد، سنخیت ویژه ای با دین پیدا می کند و می توان آن را نمایان کننده دین و نیز مثل آن دانست. به همین دلیل آنچه خداوند از احکام شریعت برای نوع انسان قرار داده است خود نوعی عقد است که انسان باید خود را متعهد به آن بداند.

این برنامه اجتماعی (عقد) اگر بر پایه تعاون بر بر و تقوا باشد، زندگی خوبی برای همه به دست می آید اما اگر بر اساس همکاری بر عدوان و اثم باشد، منجر به وجود نظامی ظالمانه خواهد شد (اخوت و قاسمی، ارتقای ظرفیت دینداری، ۱۴۰۰).

وفای به عقد، زمینه ساز عدالت و تامین کننده امنیت اجتماعی است (سوره مبارکه مائده، آیه ۲).

۲. **گسترش طبیات و سوق دادن به آنها.** طبیات به اشیا و روابطی گفته می شوند که هم راستا با فطرت اند (اخوت و چیت چیان، معناشناسی طیب و خبیث، ۱۳۹۳).

اساس احکام شریعت بر سوق دادن افراد به طبیات و دوری آنها از پلیدی هاست. هر قدر طبیات در جامعه گسترش یابد میل به فطرت در افراد بیشتر می شود و در نهایت تمایل به دین نیز گسترش می یابد. (اخوت و قاسمی، ارتقای ظرفیت دینداری ۱۴۰۰) شاید به همین علت است که آیه ولایت در ادامه مطالب مربوط به احکام خوردنی های حرام و حلال آمده است (سوره مبارکه مائده، آیه ۳).

نشان حلال، مثالی از یک نمونه موفق جهانی است. برند حلال در سطح جهان در حال توسعه است به گونه ای که کشورهای غیرمسلمان نیز علاقه مندی خود در ورود به تجارت در محصولات غذایی حلال را نشان داده اند و در بازارهای اروپا محصولات حلال حدوداً ۳۰ درصد گران تر از سایر محصولات مشابه به فروش می رسد (دین آنلین، ۱۴۰۱).

گسترش طبقات فقط محدوده خوردنی و آشامیدنی‌ها را شامل نمی‌شود. طبقات در روابط نیز موضوع بسیار مهمی است که در این سوره (سوره مبارکه مائده، آیه ۵) به آن اشاره شده و احکام و قوانینی برای آن وضع شده است و یکی از آسیب‌های بزرگ فضای مجازی ترویج ناپاکی و آلودگی در روابط بین انسان‌هاست.

۶ نتیجه‌گیری

با تعاریف مطرح شده درباره دین، دینداری و بررسی و آسیب‌شناسی فضای سایبر و رابطه‌ای که بین دین و امکان دینداری در فضای سایبر وجود دارد نتایج زیر حاصل می‌شود:

- فضای سایبر در حقیقت نمونه‌ای (در دو بعد نظری و کاربردی) کاملاً پیشرفته از دین انحراف یافته یهود است که جهانی شده است.
مورد دینی حقیقی و توحیدی فقط توان مقابله با جریان انحرافات دینی را دارد.
- در جستجو برای یافتن راه‌حلی برای مشکلات مطرح شده در نوشتار به سوره مبارکه مائده رسیده و راه حل این سوره را در اقامه کتاب به وسیله وفای به عقد و گسترش طبقات در همه زمینه‌ها و عرصه‌های زندگی یافتیم.

کلام نهایی: برای آگاهی بخشی و آموزش و ارتقا بینش و بصیرت فرد و جامعه قبل از هر اقدامی نیاز است تا خود شخصی که اقدام به آموزش یا تولید محتوای آموزشی می‌کند خود صاحب بصیرت باشد و با علم جزئی و سطحی نمی‌توان تولید محتوای مفید داشت. برای در امان ماندن از این آسیب توصیه قرآن **تدبر در کلام وحی** است (نساء ۸۲، ص ۲۹، محمد ۲۴).

در حقیقت راه‌حل نهایی و جامع حل مشکلات بزرگ جهانی تنها و تنها توسط کلام وحی قابل برطرف شدن است و برای اثبات این ادعا فقط به ذکر چند گزاره خبری بسنده می‌کنم:
قرآن است که توانسته قله استقامت را در غزه به دنیا نشان دهد (امام خامنه‌ای، بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۴۰۲).

گرایش جوانان آمریکایی به قرآن برای یافتن راز شجاعت ساکنان غزه (خبرگزاری مشرق، ۱۴۰۲).
غزه؛ الهام‌بخش تازه مسلمانان: تحولات غزه چگونه اسلام گرایی در غرب را افزایش داد؟ (همشهری آنلاین، ۱۴۰۲).

«فلسطین» علت گرایش به اسلام و قرآن در اروپا و آمریکا (خبرگزاری مشرق، ۱۴۰۲).

مراجع

- [۱] احمدپور، مریم، امید، قادرزاده. «تعامل در فضای سایبر و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان». ۱۳۸۹.
- [۲] اخوت، احمدرضا، مریم، قاسمی. ارتقای ظرفیت دینداری. تهران: قرآن و اهل بیت نبوت علیهم السلام. ۱۴۰۰.

- [۳] اخوت، احمدرضا، هانی، چیت‌چیان. «معناشناسی طیب و خبیث». ۱۳۹۳.
- [۴] پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی امام خامنه‌ای. بیانات در ارتباط تصویری با جلسه هیئت دولت. اردیبهشت ۱۳۹۹.
- <https://farsi.khamenei.ir/speechcontent?id=46303>
- [۵] —. بیانات در دیدار مسئولان نظام. خرداد ۱۳۹۶.
- <https://farsi.khamenei.ir/speechcontent?id=36824>
- [۶] —. بیانات در محفل انس با قرآن کریم. اسفند ۱۴۰۲.
- <https://farsi.khamenei.ir/speechcontent?id=55611>
- [۷] —. سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران. فروردین ۱۴۰۰.
- <https://farsi.khamenei.ir/speechcontent?id=47576>
- [۸] باشگاه خبرنگاران جوان. تفاوت پوشش خبری اعتراضات فرانسه و اغتشاشات ایران. آذر ۱۳۹۷.
- <https://ruoz.ir/rjvoq>
- [۹] پایگاه خبری آفتاب. رسانه های جهان و سلطه صهیونیسم. خرداد ۱۳۸۴.
- <https://B2n.ir/e75163>
- [۱۰] خبریان. درسهایی از محاکمه تیک تاک در آمریکا. فروردین ۱۴۰۲.
- <https://37432070.khabarban.com/>
- [۱۱] خبرگزاری ایسنا. زوجین مراقب فضای مجازی باشند. خرداد ۱۴۰۲.
- <https://B2n.ir/u88621>
- [۱۲] خبرگزاری دانشجو. حذف تصاویر سردار سلیمانی توسط اینستاگرام. دی ۱۴۰۰.
- <https://ruoz.ir/qggyj>
- [۱۳] خبرگزاری مشرق. گرایش جوانان آمریکایی به قرآن برای یافتن راز شجاعت ساکنان غزه. آذر ۱۴۰۲.
- <https://ruoz.ir/hgccc>
- [۱۴] خبرگزاری مهر. ایران آماج حملات خبرهای جعلی. تیر ۱۳۹۸.
- <https://ruoz.ir/xnsbx>
- [۱۵] خبرگزاری میزان. دروغ سازی و دروغ پراکنی علیه ایران؛ مأموریت رسانه جریان اصلی غرب. فروردین ۱۴۰۲.
- <https://ruoz.ir/fqwbe>
- [۱۶] خوشحال پور، احسان. «ارائه تعریف فضای سایبری و فضای مجازی بر پایه‌ی مبانی علم سایبرنتیک». نخستین کنفرانس ملی فضای سایبر. ۱۴۰۱.
- [۱۷] دنیای حفاظت. آمارهای باورنکردنی از ناامنی فضای مجازی. ۱۳۹۹.
- <https://donyaye-hefazat.com/1399/articles/cybersecurity/>
- [۱۸] دین آنلاین. نگاهی به صنعت جهانی حلال. آذر ۱۴۰۱.
- <https://B2n.ir/a04474>
- [۱۹] رجانیوز. محاکمه تیک تاک تنها بخاطر یک احتمال. فروردین ۱۴۰۲.
- <https://ruoz.ir/ftypv>

- [۲۰] سعدا، اندیشکده راهبردی. ناگفته های صورتی. معارف. ۱۴۰۲.
- [۲۱] طارمی، محمد حسین. فضای سایبر: آسیب ها و مخاطرات. ره آورد نور. ۱۳۸۷.
- [۲۲] طباطبایی، محمد حسین. ترجمه تفسیر المیزان. قم: انتشارات اسلامی. ۱۳۷۴.
- [۲۳] گرداب. اینترنت؛ بزرگترین ماشین جاسوسی و پایش اطلاعات. خرداد ۱۳۹۱.
<https://gerdab.ir/fa/news/11226/>
- [۲۴] مازستا. OpenAI. اردیبهشت ۱۴۰۳.
<https://www.dfmrendering.com/>
- [۲۵] مشرق، خبرگزاری. خاخام یهودی مالک بزرگترین مجموعه هرزه نگاری دنیا. مهر ۱۴۰۲.
<https://ruoz.ir/lemfi>
- [۲۶] مصطفوی، علامه شیخ حسن. التحقيق فی کلمات القرآن الکریم. مرکز نشر آثار علامه مصطفوی. ۱۳۸۸.
- [۲۷] مؤسسه فرهنگی مطبوعاتی ایران. چرا اینستاگرام پست های مربوط به سردار سلیمانی را حذف می کند. دی ۱۳۹۸.
B2n.ir/t66139
- [۲۸] میرفردی، اصغر، مریم، مختاری، ولی نژاد، عبدالله. «میزان دینداری و ارتباط آن با استفاده از شبکه های اجتماعی اینترنتی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه یاسوج)». ۱۳۹۶.
- [۲۹] همشهری آنلاین. غزه؛ الهام بخش تازه مسلمانان. آذر ۱۴۰۲.
<https://ruoz.ir/saqhk>
- [30] Cyberspace. Dictionary, Cambridge. 2024.
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cyberspace>.
- [31] Cyberspace. Dictionary, Merriam Webster. 2024.
<https://www.merriamwebster.com/dictionary/cyberspace>

